

УДК 378.14,18:008

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Л. Г. Кириченко

У статті проаналізована значущість естетичних якостей особистості у професійній діяльності менеджерів соціокультурної сфери. Виділено основні естетичні якості, необхідні менеджеру соціокультурної сфери. Обґрунтовано використання краєзнавчого матеріалу у процесі формування естетичних якостей у майбутніх менеджерів соціокультурної сфери. Проаналізовано ігрові технології, впроваджені у практичну діяльність вищого навчального закладу культури і мистецтв, побудовані на краєзнавчому матеріалі. Підкреслено, що застосування краєзнавчого матеріалу спрямоване на осмислення та формування цінностей, естетичних якостей у майбутніх менеджерів соціокультурної, сфери виховання патріотизму.

Ключові слова: естетичні якості, особистість, менеджер, соціокультурна сфера, краєзнавство, цінності, патріотизм, вищий навчальний заклад культури і мистецтв.

Світові тенденції розвитку соціокультурної сфери в сучасному світі й українському суспільстві свідчать про потребу у фахівцях зі сформованими професійними й моральними якостями особистості. Сучасне життя нашої держави характеризується складними соціальними й політичними умовами, у яких втрачається віра у справедливість, сенс буття людини, любов до рідного краю, країни. Перед вищими навчальними закладами культури і мистецтв постає відповідальне суспільне завдання – підготувати майбутніх фахівців соціокультурної сфери, зокрема менеджерів, зі сформованими цінностями культури, національним світоглядом, особистісними якостями.

Сформовані естетичні якості у професії менеджера соціокультурної сфери сприяють правильному вибору репертуару

виконавця, умінню оцінити й обрати істинні зразки мистецьких творів тощо. Студентська молодь вищих навчальних закладів культури і мистецтв являє собою майбутню генерацію культурної еліти України. Саме від її світогляду, духовних, культурних, професійних цінностей, поведінки залежить культурне майбутнє нації. Використання історичного краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі спрямоване на пробудження духовності на національних, загальнокультурних, фахових засадах формування особистості майбутніх фахівців соціокультурної сфери.

Проблеми естетичного й художнього виховання молоді стали предметом досліджень В. Бутенко, О. Дем'янчука, В. Дряпіки, А. Капської, Л. Кондрацької, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Михайліченка, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Семашка, Т. Танько, Г. Шевченко, О. Щолокової тощо. Питання підготовки менеджерів для соціокультурної сфери висвітлені у наукових розвідках В. Буреги, Л. Орбан-Лембрика, М. Поплавського, Г. Тульчинського та ін. Значення етнокультурних знань та методологічні проблеми культурологічної освіти розкрито у дослідженнях С. Аверінцева, М. Баумана, М. Бахтіна, М. Бердяєва, М. Данилевського, Ю. Лотмана тощо.

Однак, проблему формування естетичних якостей особистості у майбутніх менеджерів соціокультурної сфери засобами краєзнавства у вищому навчальному закладі культури і мистецтв недостатньо висвітлено в сучасній педагогічній практиці.

Метою статті є аналіз практичного вирішення цієї проблеми.

Соціокультурна сфера є складною, динамічною й специфічною діяльністю в наш час. Тому до менеджера соціокультурної сфери висуваються високі вимоги: він має бути творцем і провідником ідей у соціокультурній сфері, що вимагає мистецтва управлінської діяльності; культурологічних і мистецьких знань; умінь системно аналізувати культурні явища, розуміти й оцінювати твори мистецтва, розрізняти прекрасне й потворне, піднесене й низьке тощо.

На основі аналізу наукової літератури було з'ясовано найбільш важливі індивідуально-особистісні й соціально-психологічні якості, необхідні для професійної успішності управлінця соціокультурної сфери. Серед них:

- компетентність та ерудиція в управлінні, у соціокультурній сфері, культурних явищах, суспільних культурних потребах населення, держави;
- уміння творчо вирішувати проблеми;
- наявність моральних цінностей;
- уміння творити прекрасне.

Виділені якості мають інтегральний характер. Наприклад, уміння творчо вирішувати проблеми вимагає наявності творчої уяви, образного сприйняття, фантазії особистості, творчого нестандартного типу мислення, інтуїції – тих особливостей, що характерні для людей культури, мистецтва. Компетентність у культурних явищах становить естетико-духовний інтелект особистості, бо свідчить про уміння відчувати й розуміти прояви ідеального, краси й гармонії. А уміння творити прекрасне свідчить, що людина вміє сприймати, оцінювати та створювати красу, розуміє роль прекрасного в суспільстві.

Таким чином, естетичні якості є специфічними серед професійних якостей цілісної структури особистості менеджера соціокультурної сфери як людини культури. Серед найбільш вагомих естетичних якостей на основі вивчення наукової естетичної літератури було виділено такі: розвинена естетична сприйнятливність (мистецтво бачити, спостерігати, дивуватися, радіти, милуватися, насолоджуватися красою); розвинені естетичні почуття, переживання (емоційний відгук, сенсорна культура); здатність до естетичної оцінки; розвинений естетичний смак (на основі сукупності естетичних знань та естетичного досвіду); здатність до творчої діяльності на морально-естетичних засадах.

За результатами констатувального етапу експериментальної роботи зі студентами Луганської державної академії культури і мистецтв було виявлено серйозні недоліки у знаннях культурної спадщини України, рідного краю, розуміння свого місця та ролі в суспільстві, відсутність навичок творчої діяльності. Культурні традиції свого рідного краю більшість студентів пов'язують лише з релігійними святами, насамперед Різдва Христового та Великодня.

Проте, як переконує директор Науково-дослідного інституту духовного розвитку людини Г. Шевченко, людина сама створює свій світогляд, свій внутрішній світ, коректуючи своє місце в ньому і свій життєвий професійний вибір. Наслідком внутрішньої світоглядної

гармонії, що досягається в ході напруженого духовного життя, є гармонія людини з зовнішнім світом, способом її життєдіяльності. Таким чином відбувається процес переробки інтелектуальної, етичної й естетичної інформації, спрямований на конструювання системи ідеалів, цінностей, переконань [1, с. 38]. Г. Шевченко зазначає, що освітньо-культурний простір, у якому знаходиться вищий навчальний заклад, включає регіональний культурно-соціальний ареал, пов'язаний з історико-культурними та художньо-естетичними традиціями певного регіону; науково-культурний потенціал, який визначає рівень і значущість вищого навчального закладу як наукового, культурно-освітнього центру певного регіону [2, с. 68].

На основі аналізу естетичних можливостей навчально-виховного процесу ВНЗ культури і мистецтв і відповідно до завдань сучасної національної освіти, а саме – національно-гуманістичного характеру розбудови вищої школи, формування у майбутніх фахівців почуття патріотизму та національної гідності, для студентів, які навчаються за напрямом «менеджмент», було запропоновано спецкурс «Естетичний потенціал рідного краю». Основною його метою було формування естетичних якостей, набуття творчих навичок та вивчення культурного потенціалу регіону на основі використання краєзнавчих матеріалів.

Проаналізуємо приклади введення ігрових технологій, побудованих на краєзнавчому матеріалі. З історії відомо, що в Стародавній Русі естетичне виховання здійснювалося через засвоєння народної етики й естетики, участь у ритуалах та обрядах, художній смак розвивали пісні, оповіді, ремесла, постійне спілкування з природою. У сучасній підготовці майбутніх менеджерів широко використовуються навчальні ігри, спрямовані на вирішення проблемних питань та активізацію креативного мислення.

Для навчальних ігор було використано краєзнавчу енциклопедичну інформацію з унікальними фотографіями архітектурних споруд, розташованих на території Кам'яного Броду, портретами історичних осіб Російської імперії, які мали вплив на становлення Кам'яного Броду, краєвидами, картинами, малюнками. Для підбору матеріалу було використано видання авторів-краєзнавців Ю. Темніка та Ю. Єгерєва «Каменный Брод.

Очерки истории XVIII–XIX веков» і «Столетнее горное гнездо. Луганский завод (1795–1887 гг.)», що зацікавили унікальними історичними фактами із біографічних портретів видатних особистостей, які займалися становленням Луганського чавуноливарного заводу й розвитком металургії України, кольоровими ілюстраціями, картами, графічними роботами, копіями архівних документів.

Наприклад, було використано матеріал про особистість гірничого керівника Луганського заводу Густава Гесс де Кальве та його творчі роботи, насичені естетичним змістом. Завданнями гри були такі:

- ознайомитися й проаналізувати запропоновану соціокультурну ситуацію;
- проаналізувати творчі праці Густава Гесс де Кальве («Теорія музики», публіцистичні й наукові статті);
- обґрунтувати вплив особистості управлінця на соціокультурний розвиток регіону;
- проаналізувати інтелектуальні, творчі та естетичні якості особистості Густава Гесс де Кальве.

Студенти зацікавилися особистістю гірничого керівника Луганського заводу, доктора філософії, угорця Густава Гесс де Кальве, його різнобічною інтелектуальною діяльністю: захопленням музикою, археологією, літературою. Сильні почуття у студентів викликала неординарна особистість, всебічна обізнаність і любов до музики керівника. Студенти познайомилися з рідкісним експонатом – книгою Густава Гесс де Кальве «Теорія музики», виданою у 1818 р. в Харкові, з філософськими роздумами автора про вплив музики на душу, з науковими й публіцистичними статтями.

Аналіз матеріалу виявив унікальність інформації, яка викликала почуття пошани до історичного минулого краю й вплинула на мотивацію студентів займатися й цікавитися різними видами мистецтва, історією краю. Естетичні почуття викликало знайомство з багатим літературним стилем автора, особливо з роботами «Варіації на теми українських народних пісень («Як казала матуся» та ін.)», «Сковорода – український філософ».

Цікавим виявився матеріал про храми Луганщини, зокрема, Покровський собор і Свято-Троїцький храм, побудовані на

Луганщині наприкінці XVIII–початку XIX ст. за меценатську діяльність старобільських і біловодських дворян. Завданнями гри були такі:

- ознайомитися з життям і розвитком ремесла на Луганщині наприкінці XVIII – початку XIX ст., а саме на території Старобільщини та Біловодщини;
- виявити фактори, що вплинули на розвиток краю;
- оцінити естетичну цінність і красу храмів на фотографіях;
- відслідкувати взаємозв'язок між розвитком ремесел і духовними цінностями населення;
- зробити історичний екскурс, накресливши різні шляхи розвитку краю.

Цікавою та цінною виявилася інформація про заснування Бельського військового містечка (приблизно в 1600 р.), побудову Покровського собору, про народні промисли рідного краю. Емоції та почуття у студентів викликали фотографії Покровського собору, його архітектурний стиль і краса природи. Студенти зізналися, що отримали естетичну насолоду від милування храмом, їх переповнювали почуття гордості за історичне минуле рідного краю. Цікавою стала інформація про благодійників, які підтримували утримання та реконструкції храму, про розвиток у XIX–XX ст. промислів підприємницького характеру (виготовлення ниток із пряжі та льону, плугів, віялок, дерев'яних возів, кінських дуг, полоззя для саней, глечиків, мисок та інших виробів з глини).

Сильні почуття викликав рідкісний за своєю красою архітектурний пам'ятник – Храм Святої Трійці у Біловодську, який вважається одним із трьох за красою у світі: один із них у Санкт-Петербурзі, другий у Венеції і третій у Біловодську. Милування красою храму і природи викликало ознайомлення з фотографіями храму на березі ріки Деркул. Почуття пошани до рідного краю викликало знайомство з матеріалами про відновлення храму після пожежі й участь цариці Катерини, усієї Біловодської волості, жителів усіх слобід. Студентів приголомшила краса храму на фотографіях, краса природи рідного краю, візантійський стиль трипрестольного, п'ятикупольного храму, який Преосвященний Філарет у 1858 р.

назвав зразковим за красою та пишністю, першим після Охтирського собору графа Растреллі.

Окрім ігрових технологій, було застосовано технології використання творчих завдань (наприклад, естетичний аналіз висловів поетів і письменників Луганщини про рідний край, красу природи тощо), спрямовані на формування у майбутніх менеджерів художньо-естетичної спостережливості, художньо-творчої уяви, художньо-образного сприйняття творів музичного та образотворчого мистецтва. Під час проведення спецкурсу було створено спеціальні педагогічні умови, а саме – естетизація освітнього середовища студентів (виставки фотографій і картин із пейзажами та архітектурою рідного краю, екскурсії пам'ятними місцями Луганщини).

Підбиваючи підсумки спецкурсу, студенти запропонували створити клубне об'єднання й виїхати влітку на екскурсії з метою продовження дослідження історії краю. Звернули увагу на мовлення студентів як елемент національної культури особистості майбутнього фахівця, мовної культури, смаку, мовних традицій і мовної моди. На наш погляд, здатність грамотно, професійно висловити своє ставлення до події, мистецького твору, естетичного об'єкта є необхідною складовою компетенції менеджера, тому що робота менеджера спрямована на діяльність із колективом або людьми, коли досить часто потрібно уміти переконати, переконливо відстояти й довести власну точку зору щодо вибору репертуару, концерту, мистецьких творів.

Спостерігаючи за студентами, дійшли висновку про суттєві зміни, які відбулися на мотиваційному, почуттєво-емоційному, інтелектуальному й поведінковому рівнях формування ціннісних орієнтацій та естетичних якостей. Відзначили тенденції поширення інтересів і потреб студентів, вибору переважно творчого підходу при розв'язанні завдань, розкутості й довіри у спілкуванні, прагнення до розвитку власних творчих здібностей. У ході роботи дійшли висновку, що найефективнішою моделлю виховання в сучасному ВНЗ є модель співпраці.

Таким чином, застосування краєзнавчого матеріалу сприяло формуванню у майбутніх менеджерів соціокультурної сфери естетичних якостей, патріотизму. Цінними вважаємо почуття та

емоції, отримані студентами під час роботи, адже естетичне почуття є одним із найскладніших видів духовного переживання й детермінується саме культурними чинниками, а розвивається під впливом практичної діяльності. Естетичне переживання поступово сприяє накопиченню естетичного досвіду, системи естетичних і наукових знань, формуванню естетичного досвіду. Використання краєзнавчого матеріалу суттєво вплинуло на формування духовних і культурних цінностей особистості, соціалізацію й соціокультурну адаптацію молоді.

Подальша розробка проблеми є важливим завданням вищих навчальних закладів. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці інноваційних педагогічних технологій з метою сприяння всебічній підготовці майбутніх фахівців на основі національних цінностей.

Література

1. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: [монографія] / [Г. П. Шевченко [та ін.]. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 256 с.
2. Шевченко Г. П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період: [монографія] / Г. П. Шевченко, Х. М. Джабер. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 208 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ У БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ СРЕДСТВАМИ КРАЕВЕДЕНИЯ

Л. Г. Кириченко

В статье проанализирована значимость эстетических качеств личности в профессиональной деятельности менеджеров социокультурной сферы. Выделены основные эстетические качества, необходимые менеджеру социокультурной сферы. Обосновано использование краеведческого материала в процессе формирования эстетических качеств у будущих менеджеров социокультурной сферы. Проанализированы игровые технологии, внедренные в практическую деятельность высшего учебного заведения культуры и искусств, основанные на краеведческом материале. Подчеркнуто, что применение краеведческого материала направлено на осмысление и выработку ценностей, воспитание патриотизма, формирование эстетических качеств у будущих менеджеров социокультурной сферы.

Ключевые слова: эстетические качества, личность, менеджер, социокультурная сфера, краеведение, ценности, патриотизм, высшее учебное заведение культуры и искусств.

THE FORMING OF THE AESTHETIC QUALITIES OF FUTURE MANAGERS IN SOCIAL AND CULTURAL SPHERE BY THE MEANS OF STUDY OF LOCAL LORE

L. G. Kyrychenko

The significance of the aesthetic qualities of personality in professional activities of managers in the social and cultural sphere has been analyzed in this article. The main aesthetic qualities, which are necessary for a manager in the social and cultural sphere, have been distinguished. The use of material of local lore in the process of forming of the aesthetic qualities of future managers in the social and cultural sphere has been substantiated. The game technology implemented in practical activities of the institute of higher education of culture and art and based on the material of local lore has been analyzed. It is accented that the use of the material of local lore is directed at understanding and making qualities, at education of patriotism, at forming of the aesthetic qualities of future managers in the social and cultural sphere.

Keywords: *aesthetic qualities, personality, manager, social and cultural sphere, study of local lore, values, patriotism, institute of higher education of culture and art.*

Кириченко Л. Г. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Луганської державної академії культури і мистецтв (м. Луганськ, Україна). E-mail: lil-kirichenko@yandex.ru

Kyrychenko L. G. – Candidate of Pedagogical Sciences, an Associate Professor of Social and Humanitarian Disciplines at the Lugansk State Academy of Culture and Art (Lugans'k, Ukraine). E-mail: lil-kirichenko@yandex.ru

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G. P. Shevchenko